

ПРИНЦИПИ РЕПРЕЗЕНТАТИВНОСТІ ТА ДЕЗІНТЕРМЕДІАЦІЇ В КОНСТИТУЦІЙНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ПРАВІ ЯК ЙОГО ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ

Одними з аксіологічних факторів ефективності конституційно визначеної моделі відносин громадянина, громадянського суспільства і держави є, насамперед, реальність конституційних принципів — основоположних засад конституційного ладу України, котрі втілюють національну конституційну аксіологію; добросовісна активність суб'єктів, які користуються існуючими суб'єктивними можливостями, реалізують свої права в поєднанні з виконанням обов'язків; гармонійне поєднання конституційних принципів безпосередньої участі (доступу) та представництва. На наше глибоке переконання, однією з правозабезпечувальних умов функціонування такої моделі суспільних відносин виступає рівень інтерактивності та соціальної відповідальності зазначених суб'єктів у реалізації їх конституційної правосуб'єктності, в тому числі невід'ємної її складової — конституційно-процесуальної правосуб'єктності. В окресленому аспекті цікавим з теоретико-правової, науково-методологічної точок зору та актуальним у прикладному сенсі є питання принципів конституційного процесуального права (далі — ПКПП), одними з яких автор пропонує розглядати принципи репрезентативності та дезінтермедіації.

Особливий інтерес автора до цих категорій як ПКПП зумовлений перспективністю застосування розглядуваних принципів у приватному секторі правовідносин і наявною можливістю їх адаптації в публічній і публічно-приватній сферах правовідносин, які регулюються в тому числі конституційним процесуальним правом. У своєму дослідженні автор спирається на роботи, присвячені принципам права (наприклад, А. Колодій [7], О. Скурко [14]), праці, в яких висвітлюються принципи конституційного процесу та конституційного процесуального права (наприклад, С. Савченко [13]), а також в яких досліджуються галузеві принципи (наприклад роботи І. Євтод'євої [5], Т. В. Ярошенко [17]). Питання ПКПП на доктринальному рівні залишається не дослідженим, і це перешкоджає формуванню ціннісно-орієнтаційної платформи становлення конституційного процесуального права. Зосередження уваги саме на принципах репрезентативності та дезінтермедіації зумовлено існуючою європейською тенденцією їх успішного системного застосування. Аналіз джерел, які висвітлюють окремі аспекти правової категорії репрезентативності [6, с. 323-326] та дезінтермедіації [18; 19] дозволяють робити висновки про необхідність їх наукового обґрунтування та подальшого застосування як принципів конституційного процесу в його широкому розумінні. Отже, мета статті — провести гносеологічний та аксіологічний аналіз правової природи категорій «репрезентативність» та «дезінтермедіація» як ПКПП та висвітлити їх сутність як ціннісних орієнтирів перспективного розвитку конституційного процесу.

«Репрезентативність» (від франц. *representatif* — що є чим-небудь, показовий) в статистиці — головна властивість вибіркової сукупності, що полягає в близькості її характеристик (складу, середніх величин та ін.) до відповідних характеристик генеральної сукупності, з якої відібрана (з дотриманням певних правил) вибірка [12]. В праві репрезентативність як принцип згадується на законодавчому рівні, наприклад, у Законі України «Про соціальний діалог в Україні» від 23.12.2010 року [10]. Питання репрезентативності є одним з ключових у теорії та практиці публічного представництва, зокрема, є однією з ознак парламенту, представницьких органів місцевого самоврядування. В той же час, репрезентативність як ознака не забезпечується лише виборністю представницької влади. Г. Кельзен зазначав, що «репрезентацією означають і функцію такого органу, який скликано не виборами, і приписування не тільки народові, а й якому-небудь іншому органу», наприклад, монарху [6, с. 323]. Тобто, репрезентативність є не стільки якістю, зумовленою способом формування, скільки принципом функціонування органу чи посадової особи.

В семантичній основі поняття «дезінтермедіація» лежить значення категорій «інтермедія» (іт. *intermedio* < лат. *intermedius* — знаходиться посередині) [8, с. 309] та «медіація» (нім. *mediation*, фр. *mediation* < ср.-лат. *mediatio* посередництво) [8, с. 472].

В приватному праві термін «дезінтермедіація» інтерпретується як — усунення або скорочення числа посередників між виробником продукту і його кінцевим споживачем та означає процес зближення компанії-постачальника з клієнтом шляхом усунення посередників, як правило, заснований на переході до використання засобів електронної комерції. Відмова від послуг посередників (дезінтермедіація) знижує ціну продукції і робить її більш привабливою для споживача, що, в свою чергу, сприяє збільшенню обороту, а, отже, і прибутку компанії [4].

У публічному праві також спостерігається тенденція застосування дезінтермедіації. Так, наприклад, британський фахівець Е. Чадвік «дезінтермедіацію» визначає як усунення посередників з ланцюжка поставок, угоди, або, в більш широкому сенсі, будь-яких соціальних, економічних і політичних відносин. Термін дезінтермедіації вперше був використаний на початку 1970-х для опису змін в фінансовому секторі капіталістичної економіки [18].

Про тенденцію застосування дезінтермедіації в Україні свідчить, наприклад, запровадження та використання автоматизованих інформаційно-комунікативних та інформаційно-аналітичних систем і технологій в практику виборчого процесу [2]. У теорії та практиці конституційного юрисдикційного процесу усе більшої актуальності набуває питання «інституту конституційної скарги» [3; 16], яка, по суті, є результатом дезінтермедіації. У муніципальному процесі спостерігається широке застосування технологій міжмуніципального співробітництва, а також функціонування на муніципальному рівні максимально наближених до потреб громади органів — органів самоорганізації населення, громадських форумів, громадських рад, центрів надання муніципальних послуг; також, більш масове застосування технології електронного врядування на місцевому рівні.

Аналізуючи ж питання репрезентативності, зокрема як принцип, ознаку і функцію парламенту, приходимо до висновків, що одним з проблемних його аспектів є збереження цієї ознаки з моменту її набуття та на усіх стадіях реалізації однойменної функції парламенту, особливо на стадіях узгодження та прийняття ним рішень від імені народу. У цьому зв'язку стримуючим і обмежуючим фактором зловживання репрезентативною владою може розглядатися дезінтермедіація як принцип участі та доступу в форматі поєднання з репрезентативністю. Одним з яскравих прикладів є інтерактивність парламенту, яка забезпечується завдяки новітнім інформаційним технологіям. Інформатизація законодавчого процесу є об'єктом міжнародно-правових стандартів, поступово запроваджується в Україні, про що свідчить, наприклад, зміст проекту Програма інформатизації законотворчого процесу у Верховній Раді України на 2010-2015 рр. (проект Постанови Верховної Ради України від 01.07.10 р. № 6633) [11].

Безспірно, дослідження питання ПКПП потребує звернення до семантики змісту принципів процесуального права, котрі визначають як основоположні керівні ідеї, які мають нормативно-правовий характер та визначають теоретично обґрунтовані та законодавчо закріплені основні правові ідеї, що виражають демократичну і гуманістичну сутність юридичного процесу [9, с. 183-185].

Власне, ПКПП України вітчизняні вчені поділяють на загальні та спеціальні. Загальні принципи — це такі, які є характерними для всіх галузей права, а не тільки для конституційно-процесуального права. Такими є принципи: законності при дотриманні пріоритету природних і невід'ємних прав особи; демократизму та гласності; процесуальної рівності; гуманізму; патріотизму; процесуальної справедливості тощо. Спеціальні принципи — це ті принципи, які притаманні тільки для конституційного процесуального права України, зокрема: 1) принцип компетентності; 2) принцип процесуальної економії; 3) принцип кворуму і більшості при прийнятті колегіальних рішень; 4) принцип пропорційності голосування; 5) принцип можливості оскарження процедури; 6) принцип процесуальної послідовності; 7) принцип імперативності процедури; 8) принцип недопустимості процесуальної аналогії [1, с. 16-19; 15, с. 25-26].

Особливо значущими для подальшого дослідження ПКПП є висновки російської дослідниці конституційного процесу С. Савченко, яка визначає ПКПП як основоположні засади, закріплені конституцією та іншими джерелами конституційного права, а також робить висновки про те, що принципи конституційного процесу є поняттям більш широким, яке поряд з нормативним закрі-

пленням принципів процесу, уміщує керівні ідеї, нові досягнення науки конституційного права і практики конституційного правосуддя, усталені ідеї правової культури і правосвідомості [13, с. 89].

В цілому погоджуючись з наведеними положеннями, робимо висновки про системний характер ПКПП і принципів конституційного процесу, оскільки ціннісно-орієнтаційний зміст останнього має реалізацію через формалізацію ПКПП. На основі наведених вище науково-доктринальних положень, принцип репрезентативності, як один з принципів ПКПП, слід визначати як одну з вихідних ідей конституційно-процесуального забезпечення функціонування та розвитку конституційно-процесуальних відносин, яка полягає в наявності необхідних репрезентативних інституцій, що забезпечують процесуальні умови реалізації суб'єктивного права як кінцевого результату. Принцип дезінтермедіації варто тлумачити як одну з вихідних ідей функціонування та розвитку конституційно-процесуальних відносин у формі прямої участі та доступу громадян у правореалізаційному процесі в його вузькому розумінні. Цінність цього принципу полягає насамперед в оптимізації правових процедур (скороченні, збалансованості, процесуальній економії). У доктринальному аспекті запровадження та застосування цих принципів у теорію і практику конституційного процесу передбачає поетапний процес, тому їх формалізація на кожному з етапів може мати свої особливості. В прикладному аспекті — запровадження цих принципів дозволить узгоджувати публічно-приватні та приватно-публічні аспекти конституційно-процесуального забезпечення та враховувати і його зрізи у законодавчому процесі, забезпечуваного конституційно-процесуальними технологіями (в тому числі, законодавчою технікою).

Використана література:

1. *Бисага Ю. М.* Конституційно-процесуальне право України: [навч. посіб.] / Ю. М. Бисага, В. В. Гомонай, В. І. Чечерський. — Ужгород: Ліра, 2008. — 308 с.
2. *Фурашев В. М.* Виборчий кодекс України: системна інформація: [монографія] / В. М. Фурашев, Д. В. Ланде. — К.: Синопис, 2011. — 211 с.
3. *Гультай М.* Функціональні характеристики інституту конституційної скарги та модель його впровадження в Україні / М. Гультай // Вісник Конституційного Суду України. — 2011. — № 4-5. — С. 185-193.
4. *Дезінтермедіація.* [Електронний ресурс] // Википедія — свободная энциклопедия. — Режим доступу: <http://ru.wikipedia.org/wiki/>.
5. *Евтодьева И. А.* Принципы диспозитивности и состязательности советского гражданского процессуального права: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 «Гражданское право; семейное право; гражданский процесс; международное частное право» / И. А. Евтодьева / Московский государственный университет им. М. В. Ломоносова. — М., 1983. — 22 с.
6. *Кельзен Г.* Чисте правознавство: 3 дод.: Проблема справедливості / [пер. з нім. О. Мокровольського] / Г. Кельзен. — К.: Юніверс, 2004. — 496 с.
7. *Колодій А. М.* Принципи права України: [монографія] / А. М. Колодій. — К.: Юрінком Інтер, 1998. — 208 с.
8. *Крысин Л. П.* Толковый словарь иноязычных слов / Л. П. Крысин. — М.: Изд-во Эксмо, 2007. — 944 с.
9. *Лукиянова Е. Г.* Теория процессуального права / Е. Г. Лукашева. — М.: Издательство НОРМА, 2003. — 240 с.
10. *Закон України «Про соціальний діалог в Україні»* від 23.12.2010 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2011. — № 28. — Ст. 255.
11. *Проект Програми інформатизації законотворчого процесу у Верховній Раді України на 2010-2015 рр.* (проект Постанови Верховної Ради України від 01.07.10 р. № 6633). [Електронний ресурс] // Науково-дослідний центр правової інформатики НАПрН України. — Режим доступу: <http://ippi.org.ua/>.
12. *Репрезентативность.* [Електронний ресурс] // Современная энциклопедия. — 2000. — Режим доступу: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc1p/40730>.
13. *Савченко С. А.* Теория конституционного процесса: [монография] / С. А. Савченко. — Тюмень: Изд-во Тюменского государственного университета, 2008. — 140 с.
14. *Скурко Е. В.* Принципы права: [монография] / Е. В. Скурко. — М.: Ось-89, 2008. — 192 с.
15. *Совгира О. В.* Конституційно-процесуальне право України: [навч. посіб.] / О. В. Совгира. — К.: Юрінком Інтер, 2010. — 536 с.
16. *Ткачук П.* Питання доступу громадян до конституційного правосуддя в Україні / П. Ткачук // Вісник Конституційного Суду України. — 2011. — № 4-5. — С. 74-81.

17. Ярошенко Т. В. Принцип диспозитивности в современном российском гражданском процессе: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Московский государственный университет им. М. В. Ломоносова. – М., 1998. – 160 с.

18. *Encyclopedia of governance*. Vol. 1. / [ed. by Mark Bevir] uk. Berkeley. – Sage Publications, 2007. – 232 p.

19. *Renelaw in European Local Democracies: Puzzles, Dilemmas and Options* / [ed. by H. Daemen and L. Scheep]. – Springer, 2012. – 226 p.

Приходько Х. В. Принципи репрезентативності та дезінтермедіації в конституційному процесуальному праві як його ціннісні орієнтири.

У статті проводиться гносеологічний та аксіологічний аналіз правової природи категорій «репрезентативність» та «дезінтермедіація» як принципів конституційного процесуального права. Автором висвітлюється їх сутність як ціннісних орієнтирів перспективного розвитку конституційного процесу.

Ключові слова: принципи конституційного процесуального права, репрезентативність, дезінтермедіація, принципи конституційного процесу.

Приходько К. В. Принципы репрезентативности и дезинтермедиаии в конституционном процессуальном праве как его ценностные ориентиры.

В статье проводится гносеологический и аксиологический анализ категорий «репрезентативность» и «дезинтермедиаация» как принципов конституционного процессуального права. Автором освещается их сущность как ценностных ориентиров перспективного развития конституционного процесса.

Ключевые слова: принципы конституционного процессуального права, репрезентативность, дезинтермедиаация, принципы конституционного процесса.

Prykhodko K. The Principles of Representativeness and Disintermediation at the Constitutional Procedural Law as its Value Orientation.

The article is epistemological and axiological analysis of the legal nature of the categories of «representativeness» and «disintermediation» as PoCPL. The author highlights the essence of their values and goals as long-term development of the constitutional process.

On trends in use of disintermediation in Ukraine shows, for example, the introduction and use of automated information and communication systems and technology in the practice of the election. In theory and practice of constitutional jurisdictional process all the more urgent question of the constitutional complaint, this, in essence, is the result of disintermediation. In the municipal process occurs widely used technology of inter-municipal cooperation and functioning at the municipal level as close as possible to the needs of the community — community organizations, public forums, community councils, and centers of municipal services. The author focuses on repeating a pattern of application technology of e-governance at the local level.

Analyzing the representativeness as a principle, characteristic and function of Parliament author concludes that one of the problematic aspect of it is to preserve this trait since its purchase and at all stages of implementation of the representative function of Parliament, especially on the stages of approval and acceptance of decisions on behalf of the people. In this regard, restraining and limiting factor of abuse of power can be considered representative disintermediation as the principle of participation and access in the form of a combination of representativeness. One striking example is the interactivity of Parliament, which is provided by new information technologies. Information of the legislative process is subject to international legal standards gradually introduced in Ukraine

The principle of representation as one of the principles of the PoCPL is determined as one of the originating ideas of constitutional and procedural functioning and development of constitutional and procedural relationships, which relies in existence of the necessary representative institutions providing procedural feasibility of subjective rights — as the final result. Principle of disintermediation id interpreted as a source idea of functioning and development of constitutional and procedural relationships in the form of direct participation and public access in law execution process in its narrow sense. The value of this principle is first to optimize the legal procedures (reduction, balanced, judicial economy). In doctrinal terms of implementation and application of these principles in theory and practice of the constitutional process implies an iterative process, because their formalization in each stage can have its own peculiarities. In the applied aspect — those guidelines allow the coordination of public-private and private-public aspects of constitutional and procedural support and consideration of its cuts in the legislative process secured by constitutional and procedural techniques (including legislative technique).

Key words: principles of constitutional procedural law, representation, disintermediation, the principles of the constitutional process.